Дата: 2/3/24

Клас: 11

Предмет: мова

Завдання: Знати і читати і знати всі відповіді # 3 до теми "Синтаксис"

1

3. Що таке прикладка? Де є її місце в реченні і як вона пишеться?

Прочитайте на стор.19 у підручнику Д.Кислиці, част.2 про прикладку.

Пам"ятаймо головне: Прикладка є особливим видом означення. Вона виражається іменником, дає предметові другу назву і відповідає на питання: - який? яка? яке? які?

яка? яке? яку?

Ріка Дніпро впадає в Чорне море. Батько читає газету "Свобода".

Якщо прикладка не є власною назвою, то між означуваним словом і прикладкою ставимо риску:

який який?

запорожець-козак, або козак-запорожець

або у казках: лисичка-сестричка, вовчик - братик.

Прикладка може бути виражена одним словом або мати при собі залежні слова, тоді ми відділяємо її комами або рисками:

Тарас Шевченко, великий український поет, народився у 1814 році.

прикладка

Комою відділяємо і прикладку, яка стоїть при особовому займенникові:

Він, Петро, повільно йшов додому.

Завдання 1. У поданих нижче реченнях хвилястою лінією підкресліть прикладки:

1. Місто Львів є у Західній Україні. 2. Всіх владарка-ніч покорила.

3. Інженер Петренко працював над проєктом будинку. 4. А дівчина-сиротина у наймах марніє. 5. Виступає круглий місяць з сестрою-зорею.

6. Хитруватий злодій-лис
Мішок гречки тихо вніс.
А горобчик - хлопчик щирий-
Виніс лису хліба й сиру.

7. Повний кошик із верхом
ще й накритий рушником:
є у ньому сироїжка
і опеньок-тонконіжка.

Завдання 2. Знаючи, як позначаємо підмет ——, присудок ═══, додаток ~~~~ та означення ~~~~, скласти і записати речення за схемами:

	схема	речення
1.	—— ═══	
2.	~~~ —— ═══	
3.	—— ═══ ~~~	
4.	—— ═══ ~~~ ~~~	
5	~~~ —— ═══ ~~~ ~~~	

Пам"ятка для учня.

3. Безпідметові та безприсудкові речення. Поясни їхню будову і дай приклади.

Речення називаємо повним, якщо у ньому є всі потрібні за змістом члени.

Якщо у реченні пропущено якийсь член, а його можна встановити з суміжних речень або просто за змістом, то речення є неповним.

Приклади. Сьогодні Микола прокинувся дуже рано. /повне речення/

Швиденько вмився, поснідав і зібрався до школи. /неповне, бо пропущено підмет - Микола, або він, це бачимо за змістом/

Найчастіше неповні речення вживаємо в усному мовленні:
- де ти вчора був? /повне речення/
- до кіна ходив. /неповне, пропущено підмет Я/
- а тепер звідки йдеш? /неповне, пропущено підмет ТИ/
- з бібліотеки. /неповне, пропущено підмет Я , присудок йду

В українській мові зустрічаються речення, у яких за самим змістом не повинно бути якогось члена. Такі речення мають свої назви.

Речення, у якому немає і не повинно бути присудка, називаємо безп судковим або називним.
Приклади називних речень:
Київ. Літня ніч 1185 року. Дерев"яний боярський дім.

Речення, у якому немає підмета, і його не можна визначити за змі том, називаємо безпідметовим:

Не знаючи броду, не лізь у воду. / підмета немає. Його і не по бно, бо це прислів"я. Воно говориться до всіх взагалі а не до к гось конкретно/.

Дуже поширені безпідметові речення, в яких дієслова закінчуються на -но, - то, -ло.

Вже смеркало. Роботу зроблено. Плащ пошито за три дні.

(3)

3. Означення згоджене і незгоджене. Пояснити і дати приклади.

predicate adjective

Означення- це другорядний член речення, який показує ознаку предмета і відповідає на питання ЯКИЙ? ЧИЙ? КОТРИЙ? СКІЛЬКИ?

Приклад.

чий? який?

Мій брат читає цікаву книжку.

Означення МІЙ, ЦІКАВУ підкреслюємо хвилястою лінією ~~~~

Означенням може бути прикметник, дієприкметник, займенник та числівник

чия? який? котру? який?

Наша роботяща мама встигла скопати третю велику грядку.

займен. дієприкм. числів. прикм.

Завдання I. У поданих нижче реченнях підкреслити означення, угорі написати, яка це частина мови.

I. Я зустрів двох своїх старих друзів. 2. Моєму братові минає восьмий

3. Зимовий ліс стоїть запорошений білим снігом. 4. Я бачу чудовий с

Означення є згодженим, якщо воно має однакові рід, число та відмінок з іменником, до якого відноситься / воно згоджується з іменником у роді, числі та відмінкові/:

згодж. чию?

Ми завжди пам"ятаємо материнську ласку.

Означення є незгодженим, якщо воно не згоджується з іменником у роді, числі та відмінкові:

чию? незгодж.

Ми завжди пам"ятаємо ласку матері.

Завдання 2. Замініть незгоджені означення згодженими:

Слово правди - _____ Твори Шевченка - _____

Казка бабусі - _____ Пісня солов"я - _____

Завдання 3. У поданих нижче реченнях підкресліть означення. Угорі напишіть, згоджене воно, чи незгоджене.

Промені сонця освітлюють недалекий ліс. Кожний осінній день одягає лісові дерева в інші кольори. Звисають з галузок важкі червоні ягоди калини. За кожним подихом вітру падають листочки берези. Діти побачили у лісі сліди ведмедя.

Завдання 4. Придумайте і запишіть одне речення

а/ із згодженим означенням: _____

б/ з незгодженим означенням: _____

(4)

3. Дати по два приклади речень з прямим і непрямим додатком.

Додаток. Прямий і непрямий додатки.

Д. Кислиця, част.2 ст.15.

Додаток - це другорядний член речення, який доповнює якийсь інший член у реченні і відповідає на питання непрямих відмінків.

Приклад. Копав козак криниченьку.
Іменник КРИНИЧЕНЬКУ доповнює присудок /дієслово/ КОПАВ, відповідає на питання - що?, стоїть у знахідному відмінку, є додатком.
Додаток підкреслюємо так

Завдання I. Підібрати додатки до присудків:

Дякую / кому ? / - _____ / за що?/ _____

Думаю /про кого?/ - _____ /про що?/- _____

Вчуся /чому?/ _____ / у кого?/ _____

Малюю /кого?/ _____ /що?/ _____ / чим?/. _____

Додатком може бути іменник, займенник, а також прикметник або інша частина мови у значенні іменника:
Ми відвідали /кого?/ брата. /іменник, родовий відмінок/
Ми відвідали /кого?/ його . /займенник, родовий відмінок/
Ми відвідали /кого?/ хворого. /прикметник, родовий відмінок/

Завдання 2. У поданих нижче реченнях підкреслити додатки, угорі написати, яка це частина мови та відмінок /за зразком/.

Зразок: Батько читав газету. ім. З.

I. Бабуся розповідала казку дітям. 2. Хтось гукнув брата.

3. Мати співала дитині колискову. 4. Він покликав мене.

Додаток, який стоїть у знахідному відмінку без прийменника, називаємо прямим, інші додатки є непрямими:

що? пр. про що? непр.
Я читаю книжку про пригоди.

Завдання 3. У поданих нижче реченнях підкреслити додатки, угорі написати, який додаток - прямий чи непрямий.

I. Сестра вчиться грати на бандурі.

2. Сусідка попросила нас купити їй молоко та хліб.

3. Директор почав розмову з батьками.

4. Я зробив завдання з математики.

5. Простий і складний присудок. Пояснити і дати приклади.

С.

(5)

присудок. Простий і складний присудки.

Присудок є головним членом речення. Він показує, що робить або у якому стані перебуває предмет, який є підметом.
Присудок відповідає на питання:
- що робить предмет? Сашко читає книжку.
- що робиться з предметом? Лід тане. Вода замерзла.
- який є предмет? Ніч тепла.
- хто або що він є? Шевченко - поет.

Якщо присудок виражено одним словом / дієсловом/, то він є простим:
Хмари закрили все небо.
Присудок є складним, якщо це є не одне слово, а група слів:
Все небо почало закриватись хмарами.

У реченнях може бути простий або складний присудок.

Простий присудок - це дієслово у якійсь відмінюваній формі:
Дідусь читає газету. Оксана допомогла мамі. Учні писатимуть вправу.

Складний присудок твориться з допоміжного дієслова та іменної частини:
Учень почав розповідати вірш.

Почав розповідати - складний присудок, допоміжне дієслово ПОЧАВ, іменна частина складного присудка - РОЗПОВІДАТИ.

Допоміжне дієслово ще називають ЗВ"ЯЗКОЮ, бо воно пов"язує підмет з іменною частиною.
Зв"язкою можуть бути дієслова БУТИ, СТАТИ, ХОТІТИ, ПОЧАТИ, ЗРОБИТИСЬ та інші:

Сестра була малою.
Він став відомим вченим.
Син хотів допомогти батькові.

Іменною частиною складного присудка можуть бути:

- дієслово у неозначеній формі: почав /що робити?/ розповідати.
- іменник: Мій брат став лікарем. /зв"язка - став, іменна частина- лікарем, іменник/
- прикметник: Вітер був різкий. /зв"язка- був, іменна частина - різкий, прикметник/
- займенник: Він є такий. /зв"язка-є, іменна частина - такий, займенник/.
- числівник: Вона залишилась одна. /зв"язка- залишилась, іменна частина - одна, числівник/.

Пам"ятаймо, що зв"язкою найчастіше є дієслово БУТИ у різних часових формах:
теперішній час - є, минулий час - був, були,... майбутній- буду, буде, будемо, будуть...

Зв"язка є вживається дуже рідко, хоч вона і мається на увазі:

Сніг (є) білий. Повітря (є)чисте.

(6)

3. Що таке однорядні члени речення? Розділові знаки при однорядних членах речення? Дай приклад речення з однорядними членами.

Члени речення, які відповідають на одне питання і відносяться до одного слова в реченні, називаємо однорядними.
Приклади:

що?

Навесні в саду зацвіли вишні, яблуні та груші.

Реве та стогне Дніпр широкий.

(6)

яких?

Дівчина сплела вінок з червоних, жовтих та синіх квітів.

Однорядними можуть бути будь-які члени речення: підмети, присудки, означення, додатки або обставини.

Однорядні члени можуть бути непоширені:

Дзвінко, гінко, дрібно, чисто соловейко виграє.

або поширені:

Жайворонок вилетів з конюшини, злетів у височінь неба і завмер.

Розділові знаки при однорядних членах.

1. Після кожного однорядного члена /поширеного чи непоширеного/ ставиться кома, якщо їх не з"єднує сполучник. Не ставимо кому після останнього однорядного члена.

2. Якщо сполучник повторюється разом з однорядними членами, то кому ставимо, як і у випадку 1:

Нема в нього ні оселі, ні саду, ні ставу. Минає і рік, і другий, і третій.

3. Якщо йде перечислення предметів, то після слів все , всіляко, а саме перед однорядними членами ставимо двокрапку:

Дехто з учнів вже були біля школи, а саме: Андрій, Петро та Орися.

4. У реченнях з однорядними членами можуть бути узагальнюючі слова усе, наприклад, як от, кожен та інші. Після узагальнюючого слова перед однорядними членами також ставимо двокрапку:

У темнім лісі є всякий звір: вовки, лисиці, зайці, ведмеді.

5. Якщо однорядні члени стоять перед узагальнюючим словом, то після однорядних членів перед узагальнюючим словом ставимо риску:

Зозулі, ластівки, соловейки - кожен птах словить весну своїм співом.

7

3. Назви головні та другорядні члени речення. Дай приклад речення з прямим додатком.

Слова в реченні, які відповідають на якісь питання, називаються членами речення.
Службові частини мови /прийменник, сполучник, частка, вигук/ не є членами речення.

Головними членами речення є підмет та присудок.
Підмет означає, про кого або про що говориться в реченні. Він відповідає на питання ХТО? ЩО?
Присудок означає дію або стан предмета, що є у цьому реченні підметом і відповідає на питання: ЩО РОБИТЬ ПРЕДМЕТ? ЩО РОБИТЬСЯ З ПРЕДМЕТОМ? ЯКИЙ ВІН Є? ХТО або ЩО ВІН Є?

7

Вправа 2. У поданому нижче тексті однією рискою підкресліть підмет, двома - присудок.

Непомітно минає літо. Птахи вже відлетіли у вирій.

Підмет є простим, якщо це є одне слово: Береза росла на краю лісу.
Якщо підметом є не одне слово, а група слів, то він є складним:
Три берези росли на краю лісу.

Пам"ятаймо, що підмет завжди стоїть у називному відмінку.
Крім підмета ні один член речення не може мати називного відмінка.

Присудок є головним членом речення. Він показує, що робить або у якому стані перебуває предмет, який є підметом.
Присудок відповідає на питання:
- що робить предмет? Сашко читає книжку.
- що робиться з предметом? Лід тане. Вода замерзла.
- який є предмет? Ніч тепла.
- хто або що він є? Шевченко - поет.

Якщо присудок виражено одним словом / дієсловом/, то він є простим:
Хмари закрили все небо.
Присудок є складним, якщо це є не одне слово, а група слів:
Все небо почало закриватись хмарами.

Додаток - це другорядний член речення, який доповнює якийсь інший член у реченні і відповідає на питання непрямих відмінків.

Приклад. Копав козак криниченьку.
Іменник КРИНИЧЕНЬКУ доповнює присудок /дієслово/ КОПАВ, відповідає на питання - що?, стоїть у знахідному відмінку, є додатком.
Додаток підкреслюємо так

Додатком може бути іменник, займенник, а також прикметник або інша частина мови у значенні іменника:
Ми відвідали /кого?/ брата. /іменник, родовий відмінок/
Ми відвідали /кого?/ його. /займенник, родовий відмінок/
Ми відвідали /кого?/ хворого. /прикметник, родовий відмінок/

Додаток, який стоїть у знахідному відмінку без прийменника, називаємо прямим, інші додатки є непрямими:
що? пр. про що? непр.
Я читаю книжку про [illegible]

(8)

Означення- це другорядний член речення, який показує ознаку предмета і відповідає на питання ЯКИЙ? ЧИЙ? КОТРИЙ? СКІЛЬКИ?

Приклад.

чий — яку?

Мій брат читає цікаву книжку.

Означення МІЙ, ЦІКАВУ підкреслюємо хвилястою лінією ~~~~

Означенням може бути прикметник, дієприкметник, займенник та числівник:

чия? — яка? — котру? — яку?

Наша роботяща мама встигла скопати третю велику грядку.

займен. дієприкм. числів. прикм.

Обставина причини пояснює причину дії і відповідає на питання чому? з якої причини? через що? від чого?

Він не біг з усіма /через що? чому?/ через хворе серце.

обст. причини

Обставина мети пояснює мету самої дії, відповідає на питання для чого? з якою метою? навіщо?

Діти йшли на річку /з якою метою?/ купатись.

обст. мети.

(7)

Обставина умови показує, при якій умові відбудеться дія:

за якої умови? — з якою метою?

За доброї погоди сусіди йдуть на прохід.

Обставини- це другорядні члени речення, за допомогою яких ми довідуємось де, як, коли або при яких обставинах відбувалась або відбувається дія. Обставини підкреслюємо так: - - - - - - -.

Приклади обставин:

як? — куди? — коли?

Ніч легко опустилась на землю. Увечері діти читали.

Обставини місця повідомляють ДЕ відбувалась або відбувається дія. Відповідають на питання де? куди? звідки?

Діти були /де?/ - в таборі, на морі, вдома, на концерті.

Обставини часу пояснюють, коли відбувається дія. Відповідають на питання коли? о котрій годині? від якого часу? до якого часу? відколи?і т.д.

Обставина способу дії показує як саме відбувалась дія або яким способом; відповідає на питання як? яким способом?

часу. — коли? — сп. дії. — як?

Увечері хлопчик вголос читав книжку.

(9)

3. Скільки є частин мови і на які дві великі групи вони поділені?

10 частин мови

Дивитись наступну сторінку.

(8)

(10)

10 частин мови

Головні частини мови

1. Іменник:
   а) три роди:
   б) число:
   в) відміна:
   г) відмінки:

2. Прикметник:
   а) три роди:
   б) число:
   в) відмінок:
   * якісні і відносні
   * звичайний - вищий - найвищий
   * повні і короткі

3. Займенник:
   а) три роди:
   б) число:
   в) відмінки:
   * 9 груп.

4. Дієслово:
   а) час:
   б) особа:
   в) число:
   * три дієвідміни
   * доконані і недоконані
   * неозначена форма
   * способи дієслів: дійсний, умовний, наказовий

Дієприкметник / Дієприслівник

5. Числівник
   а) відмінки:
   б) три роди:
   * кількісні і порядкові; * прості, складні, складені

Службові частини мови

6. Прислівник:
   * звичайний - вищий - найвищий ступінь

7. Прийменник:
   * складні і прості

8. Сполучник:

9. Частка:

10. Вигук:

(11)

3. Речення поширені та непоширені. Поясни їхню будову і дай приклади.

Непоширене і поширене просте речення.

Д.Кислиця, част. 2, стор. 8,14.

I.Речення, яке передає одну думку, називаємо простим. Головними членами речення є підмет та присудок /головна пара/.

2. Речення, у якому є тільки підмет та присудок, називаємо непоширеним:

Почалась осінь.

3. Речення, у якому крім підмета і присудка є інші слова, називаємо поширеним:

У вересні непомітно почалась тепла рання осінь.

Члени поширеного речення, які не є головними, називаємо другорядними. У наведеному вище реченні другорядними членами є слова ВЕРЕСНІ, НЕПОМІТНО, ТЕПЛА, РАННЯ / У членом речення не є, бо це прийменник - службова частина мови/.

(9)

Вправа I. У кожному з поданих нижче речень підкресліть головні члени, наприкінці речення запишіть, яке воно - поширене чи непоширене /за прикладом речення I/.

I. Прийшла весна. непош. 2. Прилетіли з теплих країв птахи. _____ 3. Зацвіли перші весняні квіти. _____ 4. У Києві почали цвісти каштани. ___ 5. Київ - столиця України. _____ 6. День був соняшний. _____ 7. Настрій у людей був гарний, радісний. _____

Вправа 2. З поданих нижче непоширених простих речень зробити і записати поширені, додаючи другорядні члени. У кожному із записаних поширених речень підкресліть підмет і присудок.

I. Зійшло сонечко. _____

2. Повітря чисте. _____

3. Чорніли гори. _____

(12)

3. Простий і складний підмет. Пояснити і дати приклади.

Підмет. Простий і складний підмет.

Завдання I. Стрілками покажіть зв"язок слів у кожному реченні, напишіть питання до кожного члена речення, як це показано на зразку. Підмет у кожному реченні підкресліть однією рискою.

Зразок:

що робила? кого? якого?

Дівчинка вела молодшого брата.

I. Вітер колише трави шовкові. 2. Біля воріт стояв вартовий.

3. Хтось голосно покликав батька. 4. До нас підійшли троє.

Якими частинами мови є підмети у цих реченнях? _____

_____

(10)

Підмет є простим, якщо це є одне слово: Береза росла на краю лісу.
Якщо підметом є не одне слово, а група слів, то він є складним:
Три берези росли на краю лісу.

Завдання 2. У поданих нижче реченнях однією рискою підкреслити підмет Рядом у дужках написати, який цей підмет - простий чи складний.

Зразок:

Семеро акторів підготували чудову програму.(скл.)

I. Мати з Немидорою готували вечерю.(____) 2. Пісню солов"я слухали зорі.(_____) 3. До історичного музею зайшла група туристів.(____) 4. Цього року весна почалась дуже скоро.(_____) 5. Раптом почувся голос батька.(___) 6. Багато людей так і не змогли попасти на стадіон.(____)

Пам"ятаймо, що підмет завжди стоїть у називному відмінку.
Крім підмета ні один член речення не може мати називного відмінка.

(13)

3. Назви обставини, і їхні питання. Дай приклад речення з трьома обставинами.

Обставини- це другорядні члени речення, за допомогою яких ми довідуємось де, як, коли або при яких обставинах відбувалась або відбувається дія. Обставини підкреслюємо так: - - - - - - -.
Приклади обставин:

як? куди? коли?

Ніч легко опустилась на землю. Увечері діти читали.

Обставини місця повідомляють ДЕ відбувалась або відбувається дія. Відповідають на питання де? куди? звідки?
Діти були /де?/ - в таборі, на морі, вдома, на концерті.

Обставини часу пояснюють, коли відбувається дія. Відповідають на питання коли? о котрій годині? від якого часу? до якого часу? відколи?і т.д.

Обставина способу дії показує як саме відбувалась дія або яким способом; відповідає на питання як? яким способом?

(11)

часу. коли? сп-дії. як?

Увечері хлопчик вголос читав книжку.

Завдання I. Доповнити подані нижче речення потрібними обставинами:

1. Ми живемо /де?/_____ 3. Мати прийшла /звідки?/_____

2. Батько поїхав /куди?/_____ 4. Діти ідуть /куди?/_____

5. Марійка писала вправу /коли?/ _____

6. Наша родина їздила /куди?/ _____ /коли?/ _____

7. Мати працювала /відколи?/ _____ /до якого часу?/ _____

Обставини мети, умови та причини. Д.Кислиця,част.2 стор. 23,24.

Обставина причини пояснює причину дії і відповідає на питання чому? з якої причини? через що? від чого?

обст. причини

Він не біг з усіма /через що? чому?/ через хворе серце.

Обставина мети пояснює мету самої дії, відповідає на питання для чого? з якою метою? навіщо?

обст. мети.

Діти йшли на річку /з якою метою?/ купатись.

Обставина умови показує, при якій умові відбудеться дія:

за якої умови? з якою метою?

За доброї погоди сусіди йдуть на прохід.

(14)

3. Що таке синтакса? Назви головні члени речення—на які питання вони відповідають? На які питання відповідають обставини часу, місця, способу дії?

Слова в реченні, які відповідають на якісь питання, називаються членами речення.
Службові частини мови /прийменник, сполучник, частка, вигук/ не є членами речення.

Головними членами речення є підмет та присудок.
Підмет означає, про кого або про що говориться в реченні. Він відповідає на питання ХТО? ЩО?
Присудок означає дію або стан предмета, що є у цьому реченні підмет і відповідає на питання: ЩО РОБИТЬ ПРЕДМЕТ? ЩО РОБИТЬСЯ З ПРЕДМЕТОМ? ЯКИЙ ВІН Є? ХТО або ЩО ВІН Є?

(12)

Вправа 2. У поданому нижче тексті однією рискою підкресліть підмет, двома - присудок.

Непомітно минає літо. Птахи вже відлетіли у вирій. На краю лісу поміж молодими соснами ростуть кущі вересу. Наприкінці літа вони вкриваються рясним бузковим цвітом. Ніжний медовий запах квітів вересу поширюється навкруги і змішується з сосновим ароматом. Заклопотано гудуть бджоли. Вони збирають вересовий нектар. Цвіте верес з серпня по жовт Найбільше квітів він має у дев"ятому місяці. Люди назвали його верес

Обставини- це другорядні члени речення, за допомогою яких ми довідуємось де, як, коли або при яких обставинах відбувалась або відбувається дія. Обставини підкреслюємо так: - - - - - -.
Приклади обставин:

як? куди? коли?

Ніч легко опустилась на землю. Увечері діти читали.

Обставини місця повідомляють ДЕ відбувалась або відбувається дія. Відповідають на питання де? куди? звідки?
Діти були /де?/ - в таборі, на морі, вдома, на концерті.

Обставини часу пояснюють, коли відбувається дія. Відповідають на питання коли? о котрій годині? від якого часу? до якого часу? відколи? і т.д.

Обставина способу дії показує як саме відбувалась дія або яким способом; відповідає на питання як? яким способом?

часу. коли? сл-рі. як?

Увечері хлопчик вголос читав книжку.

Синтакса — це частина граматики, у якій вивчається речення, зв'язок слів у реченні та зв'язок між реченнями.

(15)

3. Речення прості і складні. Поясни їхню будову і дай приклади.

I. Речення, яке передає одну думку, називаємо простим. Головними членами речення є підмет та присудок /головна пара/.

2. Речення, у якому є тільки підмет та присудок, називаємо непоширеним:

Почалась осінь.

3. Речення, у якому крім підмета і присудка є інші слова, називаємо поширеним:

У вересні непомітно почалась тепла рання осінь.

Члени поширеного речення, які не є головними, називаємо другорядними. У наведеному вище реченні другорядними членами є слова ВЕРЕСНІ, НЕПОМІТНО, ТЕПЛА, РАННЯ / У членом речення не є, бо це прийменник - службова частина мови/

(13)

Вправа I. У кожному з поданих нижче речень підкресліть головні члени, наприкінці речення запишіть, яке воно - поширене чи непоширене /за прикладом речення I/.

I. Прийшла весна. непош. 2. Прилетіли з теплих країв птахи. _____ 3. Зацвіли перші весняні квіти. _____ 4. У Києві почали цвісти каштани. ____ 5. Київ - столиця України. _____ 6. День був соняшний. _____ 7. Настрій у людей був гарний, радісний. _____

Складні речення. Складносурядні речення.

Речення, у якому висловлюється не одна, а кілька думок, є складним. У складному реченні може бути два або більше простих речень.

Приклад I.

Пригріло сонце, повіяв теплий вітер з півдня, зазеленіла травка.

Речення це є складним, бо містить три простих речення: Пригріло сонце. Повіяв теплий вітер з півдня, Зазеленіла травка.

Приклад 2.

Ще сонце не зайшло, а крамниці почали зачинятись.

/М.Коцюбинський/

Це речення також є складним, бо складається з двох простих речень: Ще сонце не зайшло. Крамниці почали зачинятись.

(16)

3. Які бувають речення за інтонацією? Дай приклади.

За інтонацією речення бувають розповідними, питальними, окличними.

Розповідні речення закінчуємо пониженим голосом. Записавши його, в кінці ставимо крапку:

За часів Ярослава Мудрого слава про Київ розійшлася по чужих земля

У питальних реченнях робимо наголос на тому слові, про що питаємо. В кінці питального речення ставимо знак питання (?):

Чи бували ви у Києві?

Окличні речення можуть передавати почуття людини /радість, страх, здивування та інші/, заклик або наказ. Окличне речення закінчуємо піднесеним голосом, а на письмі ставимо знак оклику (!):

Слава Україні!

(14)

а) **Речення розповідні.**

Приклади: **Погасли вечірні огні** (Укр.). **У хату влетіла ластівка** (Коц.). **В село із лісу Вовк забіг** (Гл.).

Читається розповідне речення з пониженням голосу під кінець речення. В кінці розповідних речень ставиться звичайно крапка.

б) **Речення питальні.**

Куди се ти, кумасенько, біжиш? (Гл.).
Коли вже ми повернемось додому?
Яка найбільша ріка в світі?

У реченнях питальних наголос робиться на тому слові, яке показує, про що питаємо.

В кінці питального речення ставимо знак питання (питальник) — ?

в) **Речення окличні.**

Гей, хто в лісі, озовися!
Уперед, хто не хоче конати!
Хай живе Україна!

Окличне речення може означати заклик, наказ, якесь почуття (радість, страх, обурення, здивування тощо).

В кінці окличного речення ставимо знак оклику (окличник) — !

(17)

5. Визначити з двох прикладів, яке речення я складносурядним, а яке - складнопідрядним. Пояснити.

"Висипали запорожці, лиман човни вкрили". (Шевченко)
"Добре пам'ятаймо, як ми раз сиділи у нього в садку". (Стефаник)

Складні речення. Складносурядні речення.

Речення, у якому висловлюється не одна, а кілька думок, є складним. У складному реченні може бути два або більше простих речень.
Приклад.

Пригріло сонце, повіяв теплий вітер з півдня, зазеленіла травка.

Речення це є складним, бо містить три простих речення: Пригріло сонце. Повіяв теплий вітер з півдня. Зазеленіла травка.

Таким чином, складні речення можуть бути безсполучниковими або сполучниковими.

Складне речення, що складається з кількох незалежних /не пов"язаних між собою/ речень, називаємо складносурядним.

У складносурядному реченні усі прості речення, що його складають, не залежать одне від одного і можуть існувати окремо.
Приклад.

Коротка та літняя нічка була, і сон був короткий.

(15)

Після кожного простого речення, що входить у складносурядне речення, ставимо кому.

Прості речення , які входять до складносурядного речення, можуть пов"язуватись
- єднальними сполучниками: і,й,та, ні-ні;
- розділовими сполучниками: або, але, чи, то, хоч, чи то і т.п.
- протиставними сполучниками: але, та, а, проте, зате, тим часом, так, тільки, лише, однак, ж.

Складнопідрядні речення. Типи складнопідрядних речень.

Складне речення, у якому одне просте речення залежить від другого і пояснює його який-небудь член, називаємо складнопідрядним:

Я бачив, як вітер берізку зломив.

Незалежне речення : Я бачив. /його називаємо головним/, залежне речення пояснює головне - що бачив?: як вітер берізку зломив. Залежне речення називаємо підрядним. У складнопідрядному реченні може бути кілька підрядних речень.

Підрядні речення сполучаються з головним за допомогою сполучників / як, бо, що, якби, якщо, щоб та інш./ або сполучних слів. Сполучні слова - це різні частини мови, що виконують ролю сполучників: займенники ЩО,ХТО,ЯКИЙ, ЧИЙ, КОТРИЙ, СКІЛЬКИ іт.п., прислівники ЗВІДКИ, КОЛИ, ДЕ, КУДИ,ЯК і т.п.
Сполучники і сполучні слова стоять переважно у підрядних; залежних реченнях.

Між головним реченням і підрядними ставимо кому.